

SARI SALTUK'UN TÜRKİYE'DEKİ MAKAMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN EXAMINATION ON THE SANCTUARIES OF SARI SALTUK IN TURKEY

Birsel ÇAĞLAR ABİHA¹

ABSTRACT

Özet

13. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış; Anadolu ve Balkanlar'da büyük şöhret kazanmış olan Sarı Saltuk, Hacı Bektaş Veli'nin halifelerindendir. Ülkemizde; Bursa-İznik'te, Diyarbakır-Urfa Kapısı'nda, Niğde-Bor'da, Tunceli-Hozat'ta, Manisa-Alaşehir'de ve İstanbul-Rumeli Feneri köyünde makamı bulunan Sarı Saltuk'un menkıbevi hayatı sözlü kültür ortamında devam etmektedir. Bu çalışmada Sarı Saltuk'un Türkiye'deki makamları ve sözlü geleneğe yansımaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sarı Saltuk, Bursa-İznik, Diyarbakır-Urfa Kapısı, Niğde-Bor, Tunceli-Hozat, İstanbul-Rumeli Feneri, Sarı Saltuk Makamları.

Sarı Saltuk who lived in the second half of 13th century and gained a big reputation in the Balkans and Anatolia is one of the caliphs of Hacı Bektaş Veli. The legendary life story of Sarı Saltuk who has sanctuaries in Iznik-Bursa, the gate of Diyarbakır-Urfa, Bor-Niğde, Hozat-Tunceli, Alaşehir-Manisa and Rumelia Lighthouse-Istanbul continues to be told in the area of oral culture. In this paper, we will discuss the sanctuaries of Sarı Saltuk in Turkey and their reflection on oral tradition.

Key Words: Sarı Saltuk, İznik-Bursa, the gate of Diyarbakır-Urfa, Bor-Niğde, Hozat-Tunceli, Rumelia Lighthouse- Istanbul, the sanctuaries of Sarı Saltuk.

Giriş

Tarihi kaynaklarda 1263-1264 yılında taht mücadelesini kaybeden II. İzzeddin Keykâvus'un maiyetinde bulunan ve Dobruca'ya göç eden Çepni adlı bir Türkmen boyunun reisi (Ocak, 2002: 65-66) olarak tanınan Sarı Saltuk, gaza ve cihat anlayışını

1 Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

sürdüren bir gazi- derviş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sarı Saltuk bir gazi-derviş olarak ilk zaviyesini Babadağı'nda kurmuştur; burası onun kurduğu ilk şehir, ana üssü olmuştur.

Sarı Saltuk; Balkanlar'da din, dil ve ırk ayrımı yapmadan insanlığa hizmet ettiği için hem bir aziz, hem de bir derviş olarak tanınmıştır. Şemsettin Sami, Kâmûsu'l- A'âm'da bu duruma dikkati çeker: "Hacı Bektâş Veli(Kaddese sırrahu) hazretlerinin hâlifesinden olup , medfeni mechûl olma ile tarikat-ı Bektâşîyye sâdegân-ı dervîşânı Korfa cezîresindeki Aya İspiridon'ın kadîdine ve Ohri gölü kenârına bir manastırda bulunan Sent Na'um'ın mezârına Sarı Saltuk Baba'nın kadîd ü merkâdı nazarıyla bakarak ziyaretlerine giderler. Bu zât lan-asl çoban iken ra i idâm iderken velî müşârûn ileyhüñ çile- hânesine takarûb itmekle kerâmetini gördüğünde koyunlarını terkle havâss-ı mürîdânî zümresine vâsıl olmuş idi."(Sami, 1996:2916). Böylelikle Korfu'daki Aziz Spiridon ve Ohri'deki Aziz Naum makamları aynı zamanda Sarı Saltuk makamları olarak bilinir.

Saltuk-nâme'de Sarı Saltuk'un on iki mezarı olduğu belirtilmektedir. Bu mezarlar, Sarı Saltuk'un ölümünün ardından beylerin ve kralların mezarına sahip çıkmak istemeleri sonucu oluşmuştur. Sarı Saltuk'un vasiyeti üzerine on iki tabut hazırlanmış, her bir tabut Sarı Saltuk'un mezarına sahip olmak isteyen bir krala teslim edilmiştir. Sarı Saltuk'a ait on iki mezar bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâme'sinde, Sarı Saltuk'un yedi tabut yaptırılmasını vasiyet ettiği; yani yedi yerde mezarının olduğu söylenmektedir(Parmaksızoğlu, 1984: 78).

Hacım Sultan Velayetnâmesi'nde kırk tabut yapılmasını vasiyet ettiği yazılıdır. (Öz, 1996: 118)

Hacı Bektaş Velayetnâmesi'nde ise "Bana muhip olanlarınız birer tabut yaptırın, koyup gitsin, birbirinizle çekişmeyin, ben hepinizin tabutunda bulunurum" diye vasiyet ettiği belirtilir(Gölpınarlı, 1990: 47).

Faik Bulut, Sarı Saltuk'un Balkanlar, Rumeli ve Anadolu'da toplam kırk yerde mezar ve makamının bulunduğu söylenildiğini yazar(Bulut, 2003: 40-60).

Gülağ Öz, Sarı Saltuk'un tekke ve türbesinin Dobruca-Babadağı'nda olmasına karşın, Anadolu ve Balkanlar'da adına yapılmış birçok makamı olduğunu söyler; bunların bulunduğu bölge ve yerleri şöyle açıklar:

"Anadolu'da:

Tunceli-Hozat, Akören Köyü

Diyarbakır-Kent merkezi

Bor- Merkez

İznik-Merkez

İstanbul-Rumeli Feneri içinde

Babaeski(Bulgaristan-İşpulyla yok edildi)

Balkanlar'da:

Mostar-Yugoslavya

Ohri-Makedonya

Dobruca-Babadağ

Pes-Yugoslavya
Bivania-İsveç
Pezevina-Bohemya
Moskova.”(Öz, 1996: 118)

Ayrıca Abdülkadir Sezgin, bir makalesinde Aydın’ın Karpuzlu ilçesinin Antikalında köyünde bir Sarı Saltuk türbesi olduğunu belirtmiştir(Sezgin, 1998: 457-508).

Erdoğan Aslıyüce, “Türkistan’dan Anadolu’ya Alp-Erenler” adlı kitabında Kırklareli’nin Babaeski ilçesinde, Fatih Camii önünde bir Sarı Saltuk kabrinin bulunduğunu belirtmiş, bu bilgiye bir de fotoğraf eklemiştir(Aslıyüce, 2002: 98-110).

Hasluck, “Bektaşilik Tetkikleri” adlı eserinde Sarı Saltuk’un mezarı ile ilgili şunları yazmıştır:

“Ölmeden önce aziz cesedinin yedi sandukaya konulmasını emretmiş. Çünkü yedi kralın ona sahip olmak için birbirleriyle mücadeleye gireceklerini söylemiştir. Azizin kalıntısına sahip olmakla kutsallaşma uman yedi ülke olarak şunlar kaydedilmektedir:

- 1- Moskova: Burada aziz Söyti Nikola(Aya Nikola) adıyla büyük bir itibar görmektedir.
- 2- Lehistan: Buradaki Dangıç’da bulunan mezarı büyük kalabalıklar tarafından ziyaret edilmektedir.
- 3- Bohemya: Burada Pzzonya’da bir tabutu gösterilmektedir.
- 4- İsveç: Burada Bivonya’da mezarı bulunmaktadır.

5- Edirne: Bu şehir civarında (Babaeski’de) başka bir mezarı vardır.

6- Moldovya(Boğdan): Burada Baba Dağı’nda bir mezarı gösterilmektedir.

7- Dobruca: Yedinci mezarı bulunan Kalyakra Tekkesi de burada bulunur.

Hristiyan beldelerinde Sarı Saltuk, genellikle Aya Nikola adı altında pek çok hürmet görmekte, Hristiyan keşişleri onun himayesi ve ruhâniyeti altında sadakalar toplamaktadır” (Hasluck, 2000: 93).

Sarı Saltuk’un çeşitli yerlerde mezarının bulunması Saltukname’de yer alan şu rivayete dayandırılır: Sarı Saltuk, beylerin ve kralların mezarına sahip çıkmak isteyenlerini söyleyerek her isteyene verilmek üzere birer tabut hazırlamalarını vasiyet eder. Sarı Saltuk’un mezarını kendi ülkesinde buldurmak isteyenler, kendilerine verilecek tabutta Sarı Saltuk’un vücudunu görecektir. Vasiyete göre adamları Sarı Saltuk’u yıkayıp, kefenleyip, çerağının yanına getirirler. Ayrıca isteyen beylere verilmek üzere on bir tabut hazırlarlar. Çünkü Sarı Saltuk ölümünden sonra on iki yerde makamının olacağını kendilerine söylemiştir. Çevredeki beylerden ve krallardan her isteyene bir tabut verilir. Tabutu alan, Saltuk’un cesedinin kendisinde olduğunu görür ve ülkesine dönerek cenazeyi defnedir(Akalın, 1990: 301). Sarı Saltuk’un gerçek mezarının ise kendisi için ana üs konumundaki Dobruca-

Babadağı olduğu şeklinde bir kanı mevcuttur. Öyle ki Evliyâ Çelebi, Babadağı şehrini betimlerken ismini orada gömülü olan Sarı Saltuk'tan aldığını belirtir(Parmaksızoğlu, 1984:85). Dobruca'daki Sarı Saltuk Türbesi Tulca vilayetine bağlı Babadağ kasabasının merkezinde; halen ayakta kalabilen Gazi Ali Paşa Camii'nin yaklaşık iki yüz metre batısında yer almaktadır(Önal, 2000:33).

Sarı Saltuk'un Türkiye sınırları içerisinde Bor, Diyarbakır, Hozat, İznik, Rumeli Feneri'nde ve Manisa'nın Alaşehir ilçesi Yeşilyurt beldesinde makam ve türbeleri bulunmaktadır.

Niğde-Bor'daki Sarı Saltuk

Makamı

Bu makam Niğde ili Bor ilçesinde, kaymakamlık binası karşısında, Saltuk-nâme'nin bir nüshasının da bulunduğu Halil Nuri Yurdakul Kütüphanesi ile aynı cadde üzerindedir. İnsanların türbe olarak ziyaret ettiği bu yapı Nesâ-yih-i Amme adlı risâlenin yazarı Mahmud Recai Efendi'ye göre bir türbe olmayıp bir makam-ı şeriftir.Yapılış tarihi belli olmayan yapı, dörtgen üzerine sekizgen şeklinde taş kaplamadır(Kalafat, 1999: 159). İçerisinde sandukadan başka bir şey yoktur.

"Geçmişten Günümüze Bor" adlı eserde belirtildiğine göre Sarı Saltuk Türbesi'nde bulunan sandukanın yanına uzatılmış Selçukî tarzda iki mermer kitâbe mevcuttur. Bu kitâbeler aynı tarihlerde farklı kişiler tarafından yazılmıştır. Kitâbelerden biri:

"Merhum mağfûr sahib tâbe sarehu
Sene isneyn sittin ve sebâ mie"

Türkçesi: "Allah acısın, suçları bağışlanmış olsun. Sahibinin toprağı bol ve pâk olsun. Tarih: 762 H.(1360 M.)."

Diğer kitâbe:

"Tâbe sarehu sene tisa sebin ve sebâ mie"

Türkçesi: "Toprağı bol ve pâk olsun. Tarih: 779 H. (1377 M.)."

Sandukanın baş tarafında bulunan kitâbede ise şunlar yazılıdır:

"Bu kabrin sahibi nâmı olupdur .....
(kırık)

Ki zâhirdir makamı harabe müşerref olmuştu

Yapan Hacı Mehmed bin İvazdı
Halimzâdeler nâmı

Hezârı görücek anı Hayâlî derdi tarihin
Mehâlatında azm idüb umandı avn-i
Rahmânî

Bu tamire olur tarih şeha âsâr-ı suphânî
Kiler kethüdâsı zâdeler ruhu için Fatiha."

"Şeha âsâr-ı suphânî" sözlerinden ebced hesabı ile 306+702+131=1139 H. (1701 M.) tarihi elde edilmektedir. Bu tarih türbenin ikinci tamirini göstermektedir.

Toplam dört kez tamir edilen ziyaretgâhın girişinde şu levhalar asılıdır:

"Büyük mürşîd, mutasavvuf,

Mücahid Avrupa Fatihi Saltuknâme'nin
Yazarı Seyyid Şerif Gazi

Sarı Saltuk Hazretlerinin Türbesi.

M. XIII. asır."

Yine bir başka levhada Ahmed Kuddûsî'nin şu dizeleri yazılıdır:

“Belde-i Bor’daki Saltuk Türbesi
Kim Ziyaret etse kalmaz Kûrbesi
Ahmed Kuddûsî Hz.”

Bor’da Sarı Saltuk’un mezarından çıkıp düşmana karşı Erzurum’da savaşmış bir komutan olduğuna inanılır(K1:Kılıçarslan). Makamı ziyaret amacıyla özellikle cuma günleri sıklıkla ziyaret edilir. Niğde-Bor yolu üzerinde olması dolayısıyla yolu düşenler de burayı ziyaret etmektedirler(K1). Ziyarete gelenler arasında kadınların sayısının çokluğu dikkat çekicidir.

Diyarbakır’daki Sarı Saltuk Makamı

Diyarbakır şehir merkezinde, Urfa Kapısı’nın iç tarafında, Gülşenîler Tekkesi olarak bilinen yapılar topluluğunun içinde; girişin hemen sağında yer alır. Külliyyede halen ibadete açık bir mescit bulunmaktadır. Bazı cephelerinde yazılar bulunmasına karşın yapım tarihi, kim tarafından yaptırıldığı ve mimarı belli değildir.

Gülşenîler Tekkesi olarak tanınan yapılardan günümüze yalnız Sarı Saltuk Türbesi ulaşabilmiştir. Mimarî özelliği ve süslemeleriyle Diyarbakır türbeleri arasında önemli yeri olan Sarı Saltuk makamı, tamamen kesme taşlardan yapılmıştır. Sekizgen bir gövde kısmı, yüksek bir kasmağı, kiremitle örtülü piramidal bir külâhı bulunmaktadır. Dıştan piramidal bir örtü sistemine karşılık içerde kubbe kullanılmıştır. Dış görünüşe

hareket kazandıran öğelerin başında, siyah-beyaz taş sıralı kapı ve pencere kemerleri gelmektedir. Bunun dışında yer yer kare bir çerçeve içinde siyah-beyaz taşlardan elde edilmiş, kufî yazılar dikkati çekmektedir. Bu yazılardan birinde “saadet-bâd”, diğesinde “Birabbil-ibâd” yazıları okunmaktadır. Ayrıca bunların üstünde, gövdeyle kasmağı ayıran mukarnaslısılmenin altında, beyaz taşlara yazılmış uzun bir yazı şeridi vardır. Bu mukarnaslı yazı şeridi, yapının dikine çizgilerini biraz zayıflatmakta, kasmağı geçişte bir hareket öğesi oluşturmaktadır.

Türbenin içerisinde ise bir sanduka bulunmaktadır; ancak yatanın kimliğini verecek bir yazıya rastlanmamaktadır. Ayrıca güneyde bir mihrap nişi bulunmaktadır(Sözen, 1971: 169-170).

Sarı Saltuk, halk tarafından Sarı Sadık ile karıştırılmaktadır. Sarı Sadık, Sarı Saltuk’un soyundandır. İsmi Sadık Ali’dir. Şeyh Sadık Ali Efendi, Diyarbakır’da yetişmiştir. Babası Diyarbakır’ın zenginlerindedir. Bir gün babasının dükkânında çalışırken Pîr İbrahim Gülşenî dükkânının önünden geçmiş ve Ali’ye nazar etmiştir. Bu olaydan sonra Sadık Ali Efendi, Pîr İbrahim Gülşenî’nin talebesi olmuştur.Sadık Ali Efendi’nin babası daha sonra tüm malını vakfetmiştir. Babasının ölümünün ardından Ali, şeyhini görmek üzere Mısır’a gitmek isterken rüyasında şeyhinin İstanbul’da olduğunu görmüş ve İstanbul’a gitmiştir. Bunun üzerine Pîr İbrahim Gülşenî onun sadakatini takdir etmiş, ‘Aferin Ali. Sen Sadık imişsin.’ demiş, bundan sonra adı Sadık Ali Efendi kalmıştır.

1553(961 H.) yılında ölmüştür(Korkusuz, 1997: 195-197).

Yörede sözlü gelenekte Sarı Saltuk'un gaza ehli olduğuna inanılmaktadır. Türbeyi temizlemeye gelen Neslihan Demir ise Sarı Saltuk'un zamanında Diyarbakır'da bir su-bay olduğunu söylemiştir.(K2)

Diyarbakır'daki Sarı Saltuk makamı da bereket ve keramet kaynağı olarak görüldüğünden bölge halkı tarafından sık sık ziyaret edilmektedir.

Tunceli-Hozat'taki Sarı Saltuk Makamı

Tunceli'nin Hozat ilçesi için Sarı Saltuk'un önemi büyüktür. Diğer bölgelerdeki makamlardan farklı olarak burada Alevi-Bektaşî geleneğe bağlılık ön plandadır. İlçede Sarı Saltuk adıyla bilinen ocak, Tunceli'deki on iki ocaktan biridir ve bölge Aleviliğinin önemli yapı taşlarındandır.

Tunceli ili, Hozat ilçesi merkezinin sekiz km kuzeyindeki 2276 rakımlı Sarı Saltuk Tepesi'nde aynı adla anılan bir makam bulunmaktadır. Tepenin güney ve güneybatısındaki Karaca ve Akviran(Akören) köylerinde Sarı Saltuk adını taşıyan aileler yaşamaktadır(Sevgen, 55-77).

Sarı Saltuk Dağı'nın zirvesinde bulunan ziyaretgâh, bir mezar ve bir aş pişirme yerinden oluşmaktadır. Sarı Saltuk'un mezarı harç kullanılmadan üst üste dizilmiş taşlardan yapılmış; üstüne birbirine çatılmış kuru ağaç dalları konulmuştur. Sözlü gelenekte

Sarı Saltuk'un üzerinin toprakla örtülmesini istemediği için ağaç dallarıyla örtüldüğü anlatılmaktadır. Mezarın başucunda yer alan demir bir direğin ucunda bir hilâl bulunmaktadır. Mezarın dört tarafında mum yakılabilmesi için taştan özel bölümler yapılmıştır.Mezarın birkaç adım ilerisinde üst üste dizilmiş taşlardan yapılmış aş pişirme yeri bulunur; bu yapının da üzeri kuru ağaçlarla örtülüdür. Aş pişirme yerinin dış duvarında iki büyük taş yer almaktadır. Dilek dilemek için taş yapıştırılan iki büyük taştan birinde 1371 tarihi okunmaktadır.

Ziyaretgâhın yer aldığı zirvenin aşağısında eski bir çeşme yer almaktadır. Bu çeşmenin suyu, yeni yapılmış çeşmeye nakledilmiştir.Ziyaretgâhta, aş pişirme yerinin hemen önünde Hozat Kaymakamlığı'nın dikmiş olduğu bir levha bulunmaktadır.

Hozat'taki Sarı Saltuk makamı, en çok perşembe günleri ziyaret edilmektedir. Bu ziyaretlerin şehir dışı ve yurtdışından gelenlerle yaz aylarında daha da arttığı görülmektedir.Ziyaretgâhta halkın aşağıdaki uygulamaları gerçekleştirdikleri görülmektedir:

- Ziyaret esnasında evde pişirilen kömbe adı verilen yiyecek dağıtılır.
- Elma, karpuz, kavun, bisküvi, kutu meyve suyu ikram edenlere rastlanmakta ve adak sahipleri "çıralık" denilen paraları dağıtmaktadır.
- Türbede, mezar çevresinde ve aş pişirme yerinde, ocakta mum yakılmaktadır.

- Türbede kurban kesilmektedir(Yörede bu ziyaretgâhlarda kesilen kurban etleri tuzlanıp kurutulmuş özellikle şehir dışı ve yurtdışından gelenler tarafından gelemeyen aile üyelerine götürülmektedir).
- Türbede dilek dilemek için taş yapıştırma pratiği vardır.
- Yine ziyaretgâhta bulunan çeşmeden alınan sular pet şişelere konulup şifa niyetine evlere götürülmektedir.
- Ziyaretgâhtan toprak alanlar ve çiçek toplayanlar bulunmaktadır.Türbeden alınanlar son derece titiz ve saygın bir şekilde muhafaza edilmekte; özellikle şehir dışı ve yurtdışından gelenlerce kutsal sayılmaktadır.
- Türbe ziyareti bittikten sonra eve dönenlerin bir kısmı üzerlerine bu laşan mübarek toprağı, tozu silkeler, yıkanırılar. Çoğu zaman yıkanılan bu suyun temiz bir yere dökülmesi uygun görülür.
- Türbe ziyaretinden dönenler, ziyarete gitmeyenlerce saygıyla karşılanır, ziyaretlerinin kabul edilmesi temenni edilir.
- Eskiden türbede konakladığı; ancak zamanla bu uygulamanın son bulunduğu; ziyarete oruç tutarak ve yalın ayak gelenlerin olduğu söylenmektedir. Tüm bu yapılanlar itikata bağlıdır.(K3)

Bursa-İznik'teki Sarı Saltuk Makamı

İznik ilçe merkezinde, Lefke Kapısı dışında, kapıya tahminen yedi yüz metre mesafede, Cevdet Hersekli adlı kişinin üzüm bağının içerisinde(Akalın, 1998: 18).

Türbenin 14. asırda yapıldığı düşünülmektedir. Türbe, kare planlı olup pandantif geçişli kubbe ile örtülüdür. Köşelerde L biçimli pâyelerle oturtulmuş yuvarlak kemerlerle sınırlandırılmıştır.

Kemerlerin üzengi taşı hizasında gergiler vardır, saçak altı iki sıra testere dişi ile süslenmiştir. Pâyelerin arası sonradan 0.60 metre yükseklikte duvarlarla örtülmüştür. Kubbe, dıştan kiremit örtülüdür. Kemerler bir sıra taş, üç sıra tuğla ile örülmüş, taş aralarına dikine tuğla konulmuştur. İçinde doğu-batı yönünde bir mezar vardır. Ayaktaşında bitki motifleriyle bezeli bir âyet-i kerime işlidir(Kargıner, vd. 1963,57).

Şükrü Halûk Akalın, 1963 yılındaki tadilata kadar türbenin üzerinin açık olduğunu belirtmektedir. Cevdet Hersekli, dedesi Mehmet Hersekli'den dinlediğine göre, Sarı Saltuk, "Türbemin her tarafı açık olsun rüzgâr alsın, üzeri açık olsun rahmet yağsın." diye vasiyette bulunmuştur(Akalın, 1998: 19).

Türbenin içinde bulunduğu bağın girişinde, şu yazının yer aldığı levha bulunmaktadır:"Sarı Saltuk MakamıMadde ve mânâ âleminin velî ve mürşîdi, dünyaya Müslümanlığı, Türklüğü tanıtan büyük mü-

tefekkir ve Türk kumandanı. Doğum: 1260
Ölüm: 1340”

Yörede burada yatan kişinin kâfire karşı savaşmış bir er olduğuna inanılmaktadır:

“İznik’i alamıyorlar Bizanslılar’dan. Üç kişi papaz kıyafetinde kalenin içine giriyorlar; belirli yerleri keşfediyorlar. Yukarda havuz vardır; üstü kapalı onun; ordan giriyorlar. İşte Sarı Saltuk kâfirlere karşı savaşıyor. Şehit oldu veya ölümü geldi, burda Lefke Kapı dışında gömüldü.”(K4).

İznik’teki bu makam, İznik ve çevresindeki halk tarafından saygıyla ziyaret edilmektedir. Yöredeki kadınlar tarafından genelde cuma günleri ziyaret edilmektedir.

İstanbul-Rumeli Feneri’ndeki Sarı Saltuk Makamı

İstanbul Boğazı’nın Karadeniz’e açılan en uç iki noktasından biri olan Rumeli Feneri’ndeki fener binasının içerisinde Sarı Saltuk’a ait bir ziyaretgâh bulunmaktadır.

Rumeli Feneri, 15 Mayıs 1856 günü karşı kıyıda Anadolu Feneri ile birlikte hizmete girmiştir. Karadeniz’e dik inen bir tepenin üzerinde yapılmış olan fenerin giriş katında, merdiven dairesinin hemen sağındaki ziyaretgâhta bir sanduka bulunmaktadır. Fener kulesi otuz metre yüksekliğinde olup üç kademe şeklinde inşa edilmiştir.

Rivayete göre ilk inşa edilişi sırasında fener kulesinin üst üste birkaç kez yıkılması üzerine, burada bir türbe olduğu, ama zamanla yıkıldığı, bu nedenle kulenin yüksel-

tilemediği söylentileri yayılmış; Fransızlar da halkı memnun etmek için önce yatırın bulunduğu türbeyi yeni baştan inşa etmişler, sonra kaleyi örmeye başlamışlardır(Tutel, t.y.: 354).

Ziyaretgâhta, sandukanın olduğu bölme ve oturup dua etmeye elverişli bölüm olmak üzere iki bölme vardır. Sandukanın başucunda, duvara dayalı bir şekilde bir kitâbe bulunmaktadır; kitâbede şunlar yazılıdır:

“Hüvel bâkî

Kutbu’l-ârifin gavsu vasilin

Hazret-i Hacı Bayram-ı Velî
kaddese(sırrihû)

Evlâd-ı kirâmlarından Sarı Saltuk

Hazretlerinin merkâd-ı şerifine el fatiha

Sene 1204(Hicri)”

Arapça kitâbenin tercümesi bu şekilde yapılmış ve duvara asılmıştır. Yine türbenin duvarında şu yazı göze çarpmaktadır:

“ Karadeniz’den gelen, Karadeniz’e çıkan gemiler yönlerini bulmak için bir ışık ararlar. Bu ışık Rumeli Feneri’nin gemicilere huzur veren ışığıdır. İnsanlar da bazen gönül ferahlığı için böylesi bir huzur ışığı ararlar. İşte Rumeli Feneri’nin içinde bulunan Sarı Saltuk Dede’nin kabri insanlara bu huzur yolunu göstermektedir. Rumeli’deki balıkçıların denize açılmadan önce dua ederek denize çıkmak için izin aldıkları, çocuğu olmayan kadınların çare bekledikleri, astımlı hastaların şifa kapısı olan kabirde Horasan

erenlerinden Sarı Saltuk Dede yatmaktadır. Dede'nin Ahmet Yesevi Hazretleri'nin hali-fesi Hacı Bektaşî Velî'nin himayesine aldığı bir din büyüğü olduğu, Hacı Bektaşî Velî ile Müslümanlığın yayılması için cihada çıkan Saltuk Dede'nin 7 krallıkta yüz binlerce kişiyi İslâmiyet'e davet ettiği bilinmektedir. Dobruca Krallığı'na İslâmiyet'i kabul ettirmesi halk dilinde şöyle anlatılır:

İKİMİZİ DE KAZANA KOYUN

Sefer sonunda Lehistan'dan Dobruca Krallığı'na kadar gelen Sarı Saltuk, kralı İslâmiyet'e çağırır. Dobruca Kralı, memleketine dehşet saçan ejderhayı öldürürse İslâmiyet'i kabul edeceklerini söyler. Saltuk bu teklifi kabul eder. Ejderhanın yerini göstermesi için yanına bir papaz alarak yola çıkar. Sarı Saltuk ejderhayı öldürür. Geri dönerken papaz ejderhanın kulaklarını ve dilini keserek yanına alır ve kralına ejderhayı kendisinin öldürdüğünü söyler. Kral da kendi papazına inanır. Bunun üzerine Sarı Saltuk krala dönerek şöyle der: 'Ey Dobruca'nın efendisi; ejderhayı öldürmek keramettir. Eğer papazınızın kerameti varsa ikimizi de ayrı kazanlara koyun, kazanları kaynatın. Hangimiz yalan söylüyorsa belasını bulsun.' Kazanlar kaynatılır. Bu sırada ilâhî bir kudretle Anadolu'dan bu hali gören Hacı Bektaşî Velî, himayesindeki Saltuk'a 'Allah yardımcın olsun' diye niyaz eder. İşte o anda kaynayan sular serinlemeye başlar. Kazandaki su Sarı Saltuk'a güç verir. Kazanlar açıldığında Saltuk'a bir şey olmadığını gören Dobruca Kralı, İslâmiyet'in gücüne inanır ve tebâsıyla birlikte Müslüman

olur. Yaklaşık 80 yaşlarında öldüğü bilinen Dede'nin kabri bugünkü Rumeli Feneri'nin olduğu yere yapılır."

Bu yazının hemen yanında da şu şiir yer alır:

"Rum diyarını fetheden ey gerçek velî
Tahta kılıç tutar kudretten eli
Âlemlerin kutbu Şahı Sarı Saltuk Kızıl Deli
Zahirde batında gel imdat

Türbene hizmet eder nice erler
Refikindir üçler beşler
Taksimatta sana düşer müşkül işler
Sarı Saltuk Kızıl Deli gel yetiş
Dursun Kars"

Selahattin Üzeyir, fenerin içine Sarı Saltuk Türbesi'nin yapılışını şöyle anlatmaktadır:

"Eski yaşlı adamlar anlatırdı. Bunun şöyle bir hikâyesi olmuş; bunun altında bir bina daha var. Feneri orda inşa ediyorlar. Sabahleyin gelip bakıyorlar yıkılmış, bir araştırma yapıyorlar. Fransızlarla İtalyanlar yapıyor bu feneri, araştırıyorlar orada bir yatır çıkıyor. O yatırın olduğu yere de bunu inşa ediyorlar, sonra da kalıyor bu."(K5).

Eyüp Demir, eskiden balıkçıların denize açılmadan önce türbeye gelip dua ettiklerini, Sarı Saltuk'tan izin istediklerini belirtmiştir. (K6)

Ayrıca fener içindeki makam çocuk sahibi olmak isteyenler, evlenmek isteyen genç kızlar ve bir dileği olanlar tarafından ziyaret edilmektedir.

Sonuç

Hacı Bektaş Veli'nin halifelerinden olan Sarı Saltuk'un Anadolu ve Balkanlar'da çok sayıda türbe ve makamı bulunmaktadır. Bu türbelerin bazıları Müslümanların yanı sıra Hristiyanlarca da kutsal kabul edilmektedir.

Sarı Saltuk'un türbe sayısının yedi veya on iki olması anlamlıdır. Bu sayılar formülistik sayılardır. Yunus Emre'nin, Pir Sultan'ın, Karacaoğlan'ın da birçok yerde mezarı olduğunu biliyoruz. Halk, kendi için önemli olan bu şahsiyetlerin kendi yakınında, kendi toprağında olmasını istemektedir. Bu anlamda Balkanlar'a ilk ayak basan, Doğu-Batı arasında köprü olan Sarı Saltuk'un birçok yerde türbe ve makamının olması şaşılacak şey değildir. Yine on iki yerde Sarı Saltuk'un türbesinin bulunduğu düşünülmesi on iki sayısının Aleviler'de kutsal sayılmasından kaynaklanabilir.

Sarı Saltuk denince akla Balkanlar gelmektedir; bu doğrudur. Asıl yoğunlaştığı bölge Balkanlar'dır. Ancak Sarı Saltuk'a İstanbul Boğazı'ndan Tunceli'yeve Diyarbakır'a kadar Anadolu'nun her yerinde sahip çıkılmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKALIN, Şükrü Haluk. (1998). "Sarı Saltuk'un Türbe ve Makamları Üzerine", I.Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyâları Kongresi Bildirileri. Ankara.
- ASLIYÜCE, Erdoğan. (2002). Türkistan'dan Anadolu'ya Alp-Erenler. İstanbul.
- ATLI, H. Emin. (1999). Geçmişten Günümüze Bor.b.y.
- BULUT, Faik. (2003). "Arnavutluk Bektaşileri-Kardeşlik Tekkesi", Atlas Dergisi, S.128. Kasım 2003.İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki. (1990). Menâkıb-ı Hacı Bektaş Veli-Vilayetnâme. İstanbul.
- HASLUCK, F.R. (2000).Bektaşilik Tetkikleri. Ankara.
- KALAFAT, Yaşar. (1999). "Bektaşî Türbeleri", Hacı Bektaş Veli Sempozyum Bildirileri. Ankara.
- KARGINER, Şefik-KERESTECİ, Kemal-ALTINÖLÇEK, Emin-SAVAŞ, Erdoğan. (1963).İznik NİCAEA. İznik. b.y.
- KORKUSUZ, M. Şefik.(1997).Tezkire-i Meşâyih-i Amid(Diyarbakır Velîleri). İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar. (2002). Sarı Saltık Popüler İslâm'ın Balkanlardaki Öncüsü. Ankara.
- ÖNAL, M. Naci. (2000). "Romanya Dobruca'sında Yedi Türbe", THKA. Ankara.
- ÖZ, Gülağ. (1996). Aleviliğin Tarihî Kökleri ve Anadolu Erenleri. Ankara.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet. (1984).Evliyâ Çelebi Seyahatnâme(Rumeli-Solkol ve Edirne). Ankara.
- SAMİ, Şemsettin. (1996). Kâmûs'ul A'lâm C. IV, (tıpkıbasım). Ankara.
- SEVGİN, Nazmi. "Sarı Saltuk", Yol Dergisi, S.20. Ankara.
- SEZGİN, Abdülkadir. (1998). "Eren ve Evliyâ Kavramının Dinî, Tarihî, Folklorik İzahı ve Eren İnancı Üzerine Düşünceler", I. Uluslar Arası Türk Dünyası Eren ve Evliyâları Kongresi Bildirileri. Ankara.
- SÖZEN, Metin. (1971). Diyarbakır'da Türk Mimarîsi. İstanbul.
- TUTEL, Eser, "Rumeli Feneri", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,C. VI.

1994.

Sözlü Kaynaklar

K1: Aydın KILIÇARSLAN, Yaş:36,Doğum
Yeri: Aksaray, Eğitim: İlkokul.

K2: Neslihan DEMİR, Yaş: 70, Doğum Yeri:
Diyarbakır, Eğitim: Yok.

K3: Haydar SARISALTIK, Doğum Tarihi:
1933, Doğum Yeri: Tunceli, Eğitim: Okur-
yazar.

K4: Ali KOÇ, Yaş: 85, Doğum Yeri: İznik,
Eğitim: Yok.

K5: Selahattin ÜZEYİR, Doğum Tarihi:1940,
Doğum Yeri: Rumeli Feneri, Eğitim:
İlkokul.

K6: Eyüp DEMİR, Yaş: 33,Doğum Yeri:
Rumeli Feneri, Eğitim: Ortaokul.

